

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

NATUR OG MILJØ
Aarhus Kommune

Natura 2000-handleplan

Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose

Natura 2000-område nr. 232
Habitatområde H232

December 2012

Udgiver: **Naturstyrelsen**
 Haraldsgade 53
 2100 København Ø
 Tlf. 72543000
 www.naturstyrelsen.dk

Skanderborg kommune
 Rådhuset
 Adelgade 44
 8660 Skanderborg
 Tlf. 8794 7104
 www.skanderborg.dk

Aarhus Kommune
 Valdemarsgade 18
 8000 Aarhus C
 Tlf. 8940 2000
 www.naturogmiljoe.dk

År: 2012

Titel: **Natura 2000-handleplan**
 Lillering Skov, Stjær Skov,
 Tåstrup Sø og Tåstrup Mose
 Natura 2000-område nr. 232
 Habitatområde H232

Sideantal: 20

Forsidefoto: Henning Hermansen

Oplag: Udgives kun digitalt på
 myndighedernes hjemme-
 sider.
 Må citeres med kilde-
 angivelse

ISBN: 978-87-7279-426-6

1. Indholdsfortegnelse

1. Indholdsfortegnelse.....	2
2. Baggrund	3
3. Naturstyrelsenssammenfatning af den statslige Natura 2000-plan	5
4. Mål for planperioden.....	7
5. Forventede metoder og forvaltningstiltag.....	9
6. Prioritering af den forventede forvaltningsindsats.....	11
7. Forventet effekt.....	12
Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	14
Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder	14
Bilag 3: Oversigtskort over Natura 2000 område nr. 232	15
Bilag 4: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.....	16

2. Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her:

[Natura 2000-plan.](#)

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-planen for område nr. 232 Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose.

Handleplanen er udarbejdet i samarbejde mellem Skanderborg Kommune, Aarhus Kommune og Naturstyrelsen.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder - bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Hver kommune sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Naturstyrelsen sikrer gennemførelse af disse dele af handleplanen inden udgangen af år 2021.

Områdets samlede areal er på ca.135 ha, der alt sammen er privat ejet.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009), bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11 2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner og bekendtgørelse nr. 1116 af 25/11 2011 om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
 - en prioritering af handleplan-myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
 - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
 - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

Den kommunale naturhandleplan kan være omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (Lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009). For samtlige statslige naturplaner er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Naturhandleplanen har et indhold, der ikke adskiller

sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede naturplaner. Da naturhandleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, er planen ikke omfattet af lov om miljøvurdering af planer og programmer.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 4.

3. Naturstyrelsens sammendrag af den statslige

Natura 2000-plan

for Natura 2000-område nr. 232 Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området består af to separate dele med Lillering Skov og Tåstrup Mose i den nordlige del og Tåstrup Sø og den fredede Stjær Stenskov i den sydlige del. Skovene Lillering Skov og Stjær Stenskov ligger dels på småkuperet dødislandskab, dels på siderne af Århus tunneldal, mens Tåstrup Mose og Sø ligger i bunden af tunneldalen. Områdets samlede areal er på ca. 135 ha.

Vigtigste naturværdier

Lillering Skov og Stjær Stenskov er begge domineret af bøg, mens lysåben stilkegeskov og nåletræsplantage udgør en mindre andel af det samlede skovareal på i alt ca. 85 ha .

Bøgebevoksningerne er primært af muldbundstypen, og de er generelt tætte, hvorfor urtelaget ofte er dårligt udviklet. I Lillering Skov findes mange smalle slugter med ask, der skaber en afvekslende og varieret skovstruktur. Skovene rummer formodentlig partier, der aldrig har været opdyrket.

Sydøst for Lillering Skov ligger Tåstrup Mose, som for store deles vedkommende er beklædt med tætte krat af pil og rød-el. Mosen indeholder rester af rigkær, der dog er truet af tilgroning med høje urter og græsser. I mosen findes mange gamle tørvegrave, som er delvist overgroet med hængesæksvegetation.

Den lavvandede og næringsrige Tåstrup Sø er under tilgroning. Vandet er dog forholdsvist klart på grund af åkander, der lukker for lyset og dermed skygger eventuelle alger bort.

Mellem søen og Stjær Stenskov ligger kildevæld og rigkær.

Trusler mod områdets naturværdier

Der er foretaget en tilstandsvurdering for de fleste af områdets naturtyper, og truslerne mod udpegningsgrundlaget er registreret. De væsentligste er nævnt her: Mange af de naturtyper, som området er udpeget for at beskytte, vurderes at være negativt påvirket af atmosfærisk kvælstofdeponering og af tilført næringsstofbelastet overfladevand (eutrofiering). Flere steder er der problemer som følge af tilgroning pga. manglende afgræsning ligesom afvanding og invasive arter er en trussel for naturværdierne flere steder i området.

Målsætning og indsats

Det overordnede mål for området er, at skovnaturen i Lillering Skov og Stjær Skov sikres en god-høj naturtilstand, og at Tåstrup Sø opnår at have en artsrig undervandsvegetation med forekomst af flere af de karakteristiske arter. God vandkvalitet er en forudsætning for dette. De omgivende lysåbne naturtyper skal sikres en god-høj naturtilstand. Rigkær og kalkoverdrev prioriteres højt. Naturtypernes areal søges derfor øget, og der skabes sammenhæng mellem forekomsterne.

Søen og de til- og fraførende vandløb skal udvikles, så de udgør et godt levested for odderen.

Indsatsen vil dreje sig om sikring af og/eller genindføre lysåbne forhold ved rydning af opvækst og drift (græsning) af naturtyperne samt gennemføre en indsats over for invasive plantearter. For mange vandafhængige naturtyper vil det desuden være afgørende at sikre en forbedret hydrologi, ligesom der skal sikres gode levesteder for f.eks. odder og sumpvindelsnegl. Skovnaturtyper sikres ved indgåelse af aftaler med skovejerne. Endelig udføres en særlig indsats for truede naturtyper og arter ved at, der foretages en udvidelse og sammenkædning af forekomsterne af overdrev og rigkær, hvor det naturmæssigt er muligt.

Oversigt over væsentlige indsatser til gennemførelse af denne plan:

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke anvendt
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter		X		
Forbedring af hydrologi Fx. ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjerne diger		X		
Ekstensiv drift Fx. indførsel eller opretholdelse af græsning, høslæt mv.		X		
Sikring af arealer Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet (fx stenrev og skovnatur)	X			
Reducere forstyrrelser Fx færdsel, sejlads og jagt		X		
Forbedring/sikring af levesteder Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder		X		

4. Mål for planperioden

(Natura 2000-planens indsatsprogram)

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015, dog år 2021 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Indsatsprogrammet vedrører alene naturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 20 i [Natura 2000-planen](#).

Her er et sammendrag af Natura 2000-planens indsatsprogram:

Naturtyper

- De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig drift og pleje.
- Skovnaturtyper sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje eller udlægges i særlige tilfælde til urørt skov.
- Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i rigkær, kildevæld, hængesæk samt i levesteder for sump-vindelsnegl. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe en mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtypen mest hensigtsmæssige hydrologi.
- Invasive arter som rynket rose bekæmpes, og deres spredning forebygges så vidt muligt.
- Der skal, hvor det naturmæssigt er muligt, ske en udvidelse af rigkær og kalkoverdrev til samlet ca. 8 ha. Tilsvarende søges arealet med surt overdrev fordoblet til samlet ca. 1 ha og arealet med kildevæld søges fordoblet. Den eksisterende fragmentering søges mindsket.
- Tilførsel af næringsstoffer, der ikke kommer fra luften, reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring.
- Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.

Arter

- Der sikres velegnede levesteder for sump-vindelssnegl og odder.
- Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til odderens sårbarhed over for forstyrrelser.

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning end handleplanen:

Husdyrgodkendelsesloven: Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af denne lov.

Vandplanen: Den eksisterende vandkvalitet i vandområder vil ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer generelt blive forbedret gennem vandplanen, ligesom den vil forbedre de fysiske forhold og kontinuiteten i vandløb og sikre en mere naturlig hydrologi i ådale. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand.

Fredningsforslag:

Aarhus Kommune har i samarbejde med Skanderborg Kommune og Danmarks Naturfredningsforening rejst fredningsforslag for et område beliggende sydvest for Harlev. Fredningsområdet udgør i alt ca. 221 ha og indeholder Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose, Stjær Stenskov og Søskov samt mellemliggende arealer, inkl. hele Natura 2000 område 232.

En fredning af området har til formål at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne, at bevare kulturhistoriske og geologiske værdier samt skabe et større sammenhængende naturområde med gode adgangsmuligheder for offentligheden.

I forbindelse med udarbejdelse af fredningsforslaget er der lavet en miljørapport og konsekvensvurdering af fredningsforslaget. Fredningen vurderes ikke at få negative konsekvenser for Natura 2000 området, eller de arter og naturtyper der udgør områdets udpegningsgrundlag. Fredningen vurderes ikke at kunne påvirke bilag IV-arter eller deres yngle- og rasteområder i negativ retning. Ekstensivering af landbrugs- og skovarealer i fredningen vurderes derimod generelt at betyde forbedrede forhold for naturen i området som følge af en mindsket næringsstofpåvirkning og forbedret økologisk sammenhæng i området. Fredningen vil medføre en ekstensivering af driften på op til 41 ha landbrugsjord i nær oplandet til Tåstrup Sø, Tåstrup Bæk og Tåstrup Mose, hvilket samlet set vil betyde en mindsket næringsstofpåvirkning af søer, vandløb og vådområder i området. Dette vil på sigt kunne medvirke til en bedre vandkvalitet og generelt forbedrede naturtilstande.

Følgende bestemmelser gælder i fredningsforslaget vedr. lysåbne arealer og skovarealer i Natura 2000 området (§ 3b):

”Driften af naturarealer indenfor Natura 2000 området skal ske i overensstemmelse med den til en hver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner”.

”Skovarealer fastholdes som løvskove med hjemmehørende arter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræ”.

”Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med plukhugst eller gruppevis foryngelse og selvforyngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne”.

”Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

”Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger.”

Desuden gælder der i fredningsforslagets § 4 d følgende vedr. dræning: ” Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.”

Fredningsforslaget har ifølge fredningsforslagets § 13 (jf. naturbeskyttelseslovens § 37 stk. 2 og 3) midlertidig retsvirkning indtil fredningsnævnet har behandlet sagen, hvilket forventes at ske inden foråret 2014.

5. Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram). Idet der ingen offentlige lodsejere er i området, skal hele indsatsen gennemføres på privat ejet jord.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#) og – for skovbevoksede arealer – til [Naturstyrelsen](#).

Naturtyper

I tabel 1 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne på udpegningsgrundlaget, jf. bilag 1. Tabellen er inddelt i 3 grupper:

- Lysåbne naturtyper, inkl. sø- og vandløbsnaturtyper (se bilag 1 og 4)
- Skovnaturtyper (se bilag 1 og 4)
- Ny habitatnatur (dvs. forventede udvidelser af naturtyperne)

Hovedparten af arealet med naturtyper er kortlagt, og kan ses på hjemmesiden [PRIOR](#). I tabel 1 er der et skøn over omfanget af de enkelte metoder og forvaltningstiltag for de kortlagte naturtyper samt et skøn over omfanget af ny habitatnatur. I den forbindelse skelnes mellem "Igangværende indsats" og "Behov for ny indsats", da der allerede er igangværende indsatser i Natura 2000-området, der bidrager til at opfylde handleplanens mål.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper:			
Rydning af uønsket opvækst	-	0 ha	0 ha
Forbedring af hydrologi	-	Ca. 2,3 ha	Ca. 2,3 ha
Græsning eller høslæt	Ca. 1,2 ha**	Ca. 3 ha	Ca. 4,2 ha
Skovnaturtyper:			
<i>Skov med fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	-	Ca. 45 ha	Ca. 45 ha
Forbedring af hydrologi	-	< 4 ha	< 4 ha
<i>Skov uden fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	-	Ca. 3 ha	Ca. 3 ha
Ny habitatnatur*:			
Udvidelser af naturtyper	Ca. 3,8 ha***	Ca. 0,7 ha	Ca. 4,5 ha

* I bilag 3 er der et kort, der viser eksisterende habitatnatur samt potentielle områder for ny habitatnatur.

** Arealer med gældende MVJ-aftaler, hvoraf ca. 0,9 ha udløber 31.08.2012, resten ca. 0,3 ha udløber 31.08.2015

***Arealer med gældende MVJ-aftaler, hvoraf ca. 1,5 ha udløber 31.08.2012, resten ca. 2,3 ha udløber 31.08.2015

Særligt for skovnaturtyperne:

- Igangværende indsatser
Dækker skovarealer, der i hele planperioden er beskyttet ved skovlovsaftale, fredning eller lignende. I særlige tilfælde kan der være behov for en supplerende beskyttelsesindsats.

Bemærk: Træbevoksede moser, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 eller skovlovens § 28. Det kan omfatte 91E0 Elle- og askeskov. Sådanne arealer er ikke medtaget under "Igangværende indsatser" i tabel 1, selvom beskyttelsen kan være tilstrækkelig.

- Behov for særlig indsats
Generelt skal der være en særlig beskyttelsesindsats af skovnatur, der er i høj tilstand. Det skal bidrage til at bevare de ekstraordinære naturværdier. Se nærmere i bilag 4 under "Skovnaturtypebevarende drift og pleje" og "Urørt skov".

Arealerne for forbedring af hydrologi er bruttoarealer, hvor mulighederne for forbedring af de hydrologiske forhold undersøges nærmere. Bruttoarealet for forbedret hydrologi er de mest tørre arealer med 91E0 Elle- og askeskov, der har fungerende grøfter.

Arter

Artsindsatsen på lysåbne arealer samt på ikke-fredskovpligtige skovbevoksede arealer vurderes at blive varetaget gennem indsatsen for naturtyperne samt via de igangværende tiltag.

Naturstyrelsen vurderer, at sikringen af skovnaturtyperne bidrager i tilstrækkeligt omfang til at sikre velegnede levesteder på fredskovpligtige skovbevoksede arealer for følgende skovlevende arter; sumpvindelsnegl og odder.

6. Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

Indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. I Natura 2000-planen er dette mål udmøntet i fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering i 1. planperiode.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

Lysåbne naturtyper:

Plejen og udvidelse af naturtyperne rigkær, kalkoverdrev og surt overdrev prioriteres først og sikres ved hensigtsmæssig ekstensiv drift.

I arbejdet med indsatsen for de lysåbne naturtyper prioriteres først en opsøgende / faciliterende indsats over for særlige lodsejergrupper:

1. Lodsejere, hvis MVJ-aftaler udløber i planperioden
2. Lodsejere, som er særligt interesserede i at gennemføre en indsats.
3. Lodsejere med særligt store arealer omfattet af Natura 2000-planen.

Skov naturtyper:

I arbejdet med indsatsen for skov naturtyper prioriteres først en opsøgende / faciliterende indsats over for lodsejere med et stort areal med skovnaturtyper.

7. Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter.

Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

Lysåbne naturtyper:

Forbedring af hydrologi

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for våde naturtyper som f.eks. rigkær. Dette gælder også for en række arter tilknyttet våde naturtyper som f.eks. odder og sump-vindelsnegl. Effekten af de mere naturlige vandstandsforhold vil typisk være, at fugtigbundsarterne bliver mere dominerende, og at der genindvandrer flere arter tilknyttet våd og fugtig bund. Desuden vil uønsket opvækst af træer og buske blive hæmmet, nedbrydning af førnelag vil ophøre og der vil opbygges nyt tørvelag. Det vil sikre mindre næringsfrigørelse og CO₂-udslip.

Græsning eller høslæt

Hovedparten af de lysåbne naturtyper er betinget af græsning eller høslæt. Overlades de til sig selv uden drift, vil de gro til i høje urter og græsser og med tiden springe i krat og skov. Det er en naturlig proces, men hvis det får lov at ske, vil et stort antal arter blive skygget bort.

Græsning eller høslæt vil derfor have en stor positiv effekt på de fleste lysåbne naturtyper og vil ofte være en forudsætning for gunstig bevaringsstatus. Der er dog enkelte lysåbne naturtyper, som ikke eller kun i særlige tilfælde vurderes at have behov for afgræsning eller høslæt. Det drejer sig f.eks. om hængesæk og højmose.

Græsning eller høslæt er et middel til at bekæmpe invasive arter som f.eks. bjørneklo og glansbladet hæg samt problemarter som f.eks. gyvel og bjerg-rørhvene.

Når afgræsning foregår uden eller med begrænset tilskuds fodring, eller når høslæt følges op med fjernelse af den afslåede biomasse, vil effekten af græsning eller høslæt være særlig positiv, idet plejen i disse tilfælde både sikrer lysåbne forhold og fjerner næringsstoffer fra arealerne.

Skovnaturtyper:

Skovnaturtypebevarende drift og pleje

Med den skovnaturtypebevarende drift og pleje beskyttes skovnaturtyperne mod gødskning, sprøjtning og yderligere afvanding. I nogle tilfælde etableres mere naturlige vandstandsforhold.

Der sikres nogle af de naturmæssigt vigtige strukturer, f.eks. vedvarende skovdække, en vis andel uforstyrret jordbund, hule og døde træer. De karakteristiske træarter for skovnaturtyperne fremmes, og invasive arter kan bekæmpes. I særlige tilfælde plejes skovnaturtyperne med gamle driftsformer såsom skovgræsning og stævning. Den samlede forventede effekt er en sikring af skovnaturtyperne.

Forbedring af hydrologi i skov

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for fugtige skovnaturtyper som elle- og askeskov samt for visse skovlevende arter. Effekten af mere naturlige vandstandsforhold i skovnaturtyperne vil typisk være, at de karakteristiske fugtigbundsplantearter knyttet til skovnaturtyperne bliver mere dominerende og flere arter genindvandrer. Samtidig vil førnelaget blive genopbygget, hvorved CO₂

lagres og næringsstoffer tilbageholdes. Arter som f.eks. sumpvindelsnegl vil typisk nyde godt af forbedret hydrologi, der kan give både flere levesteder og bedre kvalitet af de enkelte levesteder. Andre arter som odder kan mere indirekte blive tilgodeset, da øget vandstand kan medføre mindre færdsel i et område, og dermed færre forstyrrelser.

Ny habitatnatur:

Udvidelser af naturtyper

Den nye habitatnatur skal typisk sammenbinde små, fragmenterede forekomster af naturtyperne og/eller udvide arealet af truede naturtyper. Desuden kan det være for at øge levestederne for truede arter.

Hvis udvidelserne sker på arealer med et stort potentiale for genskabelse af naturtyper, vil der med den nødvendige indsats (forbedring af vandstandsforhold, rydning mv.) og pleje (afgræsning eller høslæt) kunne udvikles ny habitatnatur på relativt få år. Det kan f.eks. være arealer, der tidligere har rummet naturtypen og som ligger i nær tilknytning til eksisterende arealer med naturtypen. Hvis udvidelsen derimod foregår på tidligere landbrugsjord, må udviklingen mod habitatnatur af høj kvalitet forventes at tage væsentlig længere tid (ofte flere årtier).

Arter:

Hovedparten af indsatsen for arterne på udpegningsgrundlaget vil ske gennem indsatsen for naturtyperne.

Beskyttelsesindsats sumpvindelsnegl:

Fugtige naturtyper: Almindelig naturpleje med ekstensiv græsning, evt. punktvis høslæt og stedvis forbedring af de hydrologiske forhold i kombination med en fjernelse af vedplanter, forbedrer levestedet for arten.

Skovnaturtyper: Ingen øget afvanding sikrer mod uhensigtsmæssig udtørring af levestederne. Understøttelse af naturlig hydrologi øger typisk vandstanden og skaber ofte flere huller i bevoksningerne (mere lysåbne forhold) når træer dør som følge af vandstandshævningen.

Beskyttelsesindsats odder:

Fugtige naturtyper og skovnaturtyper: Forbedring af de hydrologiske forhold på arealer, der ligger i tilknytning til søer og vandløb, øger fødesøgningsarealet og skaber flere fristeder for odder (fugtige arealer er generelt mindre besøgt af publikum).

Den samlede forventede effekt for arterne er, at indsatsen på naturtyperne vil være tilstrækkelig til at sikre velegnede levesteder.

Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 232:

Naturtypenr.	Naturtype	Handleplan-myndighed			I alt
		Skanderborg Kommune	Aarhus Kommune	Naturstyrelsen	
3140	Kransnålalge-sø	-	-	-	ej kortlagt
3150	Næringsrig sø	-	-	-	ej kortlagt
6210	Kalkoverdrev	0,1 ha	0,3 ha	-	0,4 ha
6230	Surt overdrev	-	0,4 ha	-	0,4 ha
7140	Hængesæk	0,1 ha	0,3 ha	-	0,4 ha
7220	Kildevæld	< 0,1 ha	-	-	< 0,1 ha
7230	Rigkær	0,6 ha	3	-	3,6 ha
9130	Bøg på muld	< 1 ha	1 ha	34 ha	Ca. 36 ha
9160	Ege-blandskov	-	-	2 ha	2 ha
91E0	Elle- og askeskov	< 1 ha	1 ha	9 ha	Ca. 11 ha
I alt		Ca. 2,9 ha	6 ha	45 ha	Ca. 53,9 ha

Arter

Artskode	Artsnavn
1016	Sumpvindelsnegl (<i>Vertigo moulinsiana</i>)
1355	Odder (<i>Lutra lutra</i>)

Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder

Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov foren nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne.

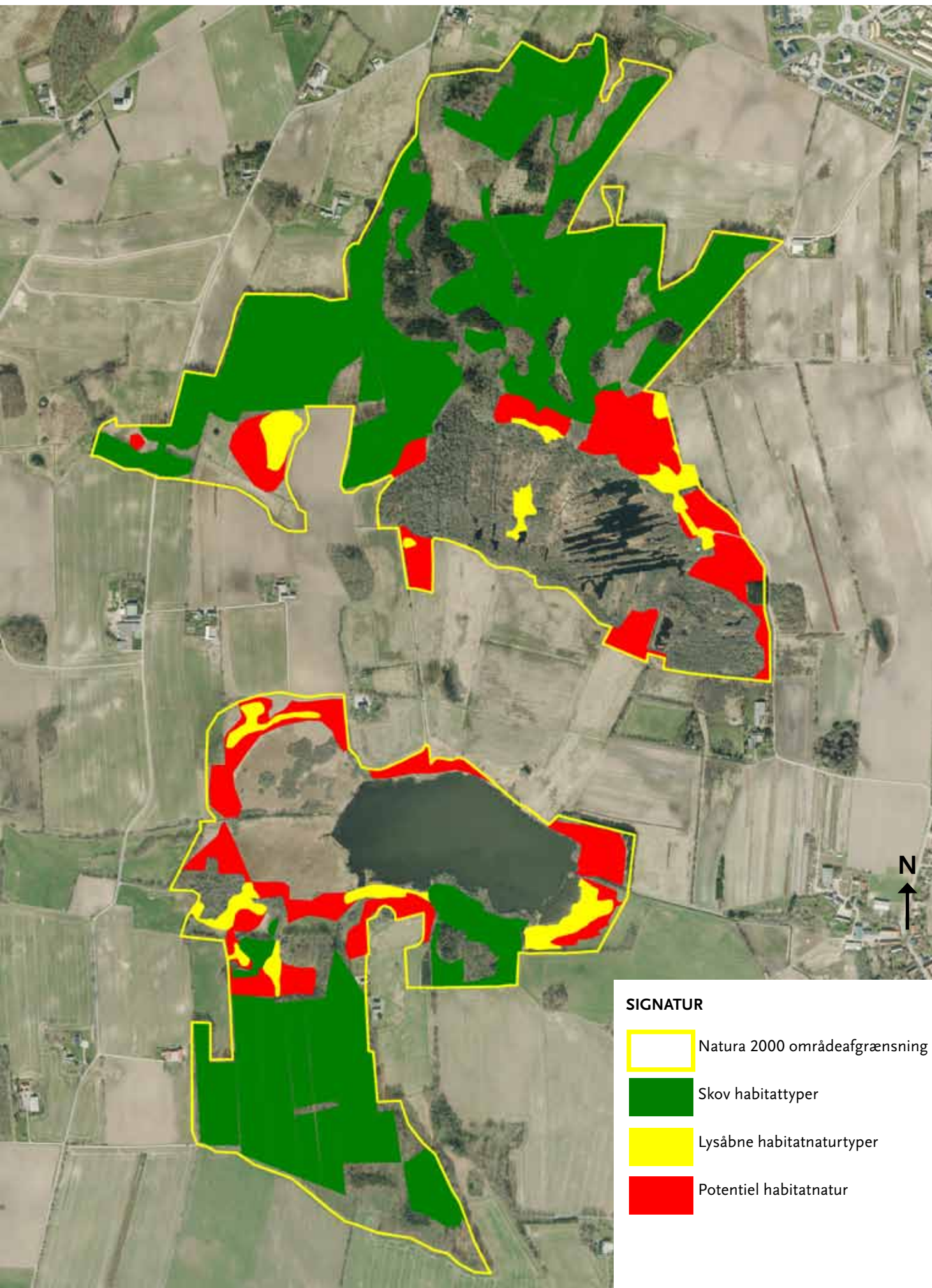
Det drejer sig om følgende retningslinjer:

- Udvidelse af rigkær og kalkoverdrev på tilsammen ca. 4 ha
- Udvidelse af surt overdrev på ca. 0,5 ha
- Udvidelse af kildevæld på ca. 0,05 ha

Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem handleplan-myndighederne i Natura 2000-området:

	Handleplan-myndighed			Total
	Skanderborg Kommune	Aarhus Kommune	Naturstyrelsen	
Udvidelse af naturtyper	Ca. 0,55 ha	Ca. 4 ha	-	Ca. 4,55 ha

Bilag 3: Oversigtskort over Natura 2000 område nr. 232

Bilag 4: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i " Habitatbeskrivelser, årgang 2010 ". Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlandsstrandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med Empetrum nigrum) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med klokkeløng) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med Rhynchosporion) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand) , 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantensamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .

Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Ege-blandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkeke-krat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og askeskov) .
Kortlægning	Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne. De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR .
Tilstandsklasse	Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvæjning af de to indeks. Der er 5 tilstandsklasser: I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand. Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på PRIOR .
Gunstig bevaringsstatus	En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når: - arealet med naturtypen i det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller øges - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når: - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram. Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside .

Natura 2000-handleplan	Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan. I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.
Invasive arter	Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpe-bjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.

<p>Skovnaturtypebevarende drift og pleje</p>	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov er den skovnaturtypebevarende drift og pleje defineret på følgende måde:</p> <p>Alle arealer omfattes af en basissikring med følgende indhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vedvarende skovdække • Ved skovdrift skal de karakteristiske træarter for skovnaturtypen fremmes • Ved foryngelse skal der anvendes en naturvenlig foryngelse • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Uforstyrret jordbund på mindst 2/3 af arealet • Ingen øget afvanding • Bevaring af eksisterende dødt ved og træer med hulheder • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt <p>Som minimum skal alle arealer i tilstandsklasse 1 omfattes af en supplerende sikring med én eller flere af følgende tiltag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevaring af store træer til død og henfald • Bekæmpelse af invasive arter • Etablering af naturlige vandstandsforhold • Forberedelse til skovgræsning
<p>Urørt skov</p>	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov omfatter udlæg til urørt skov følgende restriktioner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingen skovdrift • Ingen fjernelse af levende eller døde træer • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Ingen forstyrrelse af jordbunden • Ingen oprensning eller nygravning af grøfter • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

AARHUS
KOMMUNE